

Učinkovite strategije proti sovražnemu govoru in dezinformacijam

Ključne ugotovitve ciljnega raziskovalnega projekta

Ljubljana, 28. marec 2025, na spletu

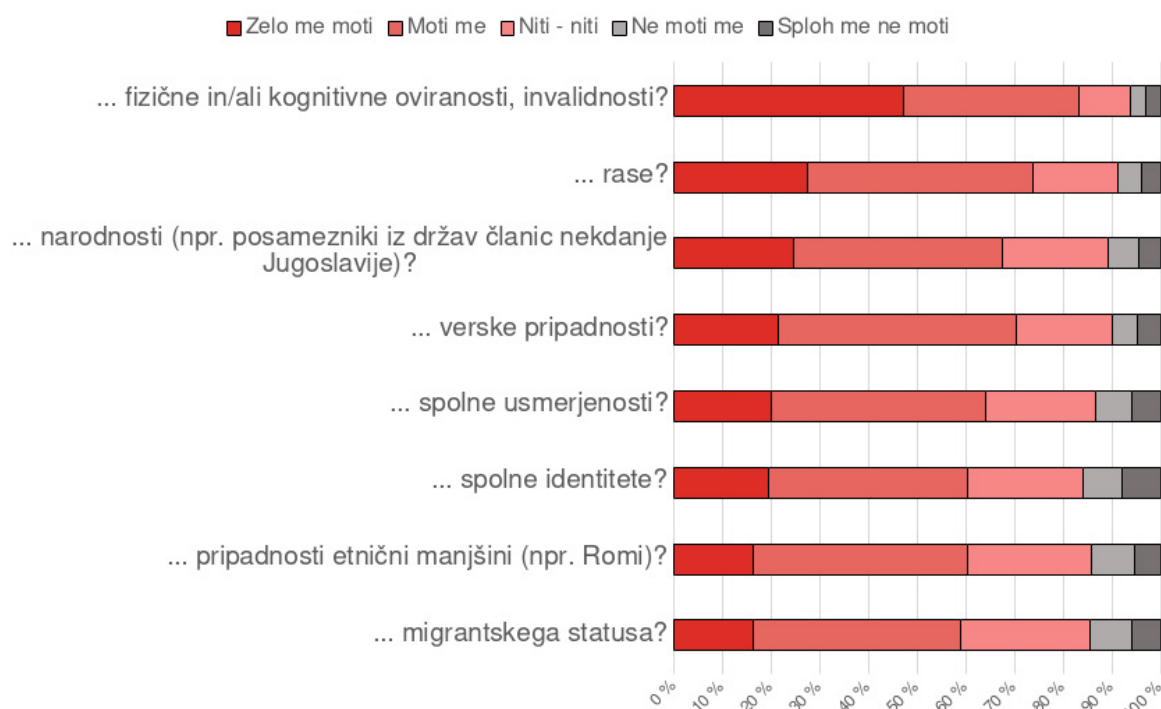
28. marca 2025 je potekala zaključna predstavitev rezultatov projekta *Analiza spletnega sovražnega govora in dezinformacij v Sloveniji ter izdelava predloga ukrepov* v izvedbi Mirovnega inštituta in Centra za družboslovno informatiko Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Namen projekta je bil oblikovati predloge učinkovitih ukrepov zoper spletni sovražni govor in dezinformacije v Sloveniji. Projekt je obsegal anketno raziskavo, posvet s strokovno javnostjo, fokusno skupino z uporabniki spleta in pregled dobrih praks ukrepov v tujini ter oceno možnosti prenosa v Slovenijo.¹

■ Spletni sovražni govor: mandat za ukrepanje in redno spremljanje

Ugotovitve kažejo, da javnost pod sovražni govor, ki se nanaša na nestrpnost in diskriminacijo do deprivilegiranih skupin, neredko uvršča tudi splošno sovražno komunikacijo, neprimeren jezik, žalitve, grožnje ipd. Vse oblike pa anketirance zelo motijo – manj kot desetina jih navaja, da jih to ne moti, sovražni govor pa ne moti zgolj petih odstotkov anketirancev. V primerjavi s prejšnjimi raziskavami je opazen upad občutljivosti za vse oblike družbeno nesprejemljive komunikacije, vendar odpor do sovražnega govora ostaja plebiscitarno visok – delež respondentov, ki jih sovražni govor ne moti, je pod desetimi odstotki. Izjema je sovražni govor proti LGBT-osebam, saj je delež respondentov, ki jih to ne moti, 15-odstotni. Občutljivost za sovražni govor je odvisna tudi od deprivilegirane skupine – respondente najbolj moti sovražni govor do oseb z oviranostmi (83-odstotni delež), najmanj pa do migrantov (58-odstotni delež). Petina respondentov se opredeljuje kot del deprivilegiranih skupin, ki se v primerjavi s splošno populacijo z neprimernim govorom soočajo skoraj dvakrat pogosteje. Pri tem je sovražni govor najpogosteje uperjen proti posameznikom na podlagi njihove LGBT-identitete ali državljanškega statusa. Na drugi strani 30 odstotkov respondentov priznava, da na spletu včasih delijo nespoštljive vsebine, dva odstotka širita sovražni govor, 43 odstotkov pa navaja, da občasno namerno prebirajo sovražne vsebine.

¹ Anketa je vključevala 3766 anketirancev, pridobljenih s panelom 1KA, verjetnostnim spletnim panelom, ki izbira enote iz registra prebivalstva. Pregled ukrepov je vključeval pregled praks iz 40 držav in več nadnacionalnih organizacij. V posvet s strokovno javnostjo so bili vključeni predstavniki s področij novinarstva in raziskovanja ter pristojnih ministrstev in regulatornih organov. Fokusna skupina je bila izvedena z udeleženci v starosti od 25 do 55 let, ki dnevno spremljajo različne medije in se informirajo o aktualnih tematikah.

V kolikšni meri, če sploh, vas moti sovražni govor na spletu, ki je proti posamezniku oziroma skupini posameznikov uperjen na podlagi njihove/njihovega ...

Na tej osnovi ne preseneča **dvotretjinska (66-odstotna) izrecna podpora dodatnim ukrepom za omejevanje in preprečevanje sovražnega govora**. Zaostrovanju ukrepov na tem področju zelo nasprotuje manj kot 15 odstotkov respondentov. Še nekoliko višja je podpora dodatnemu ozaveščanju.

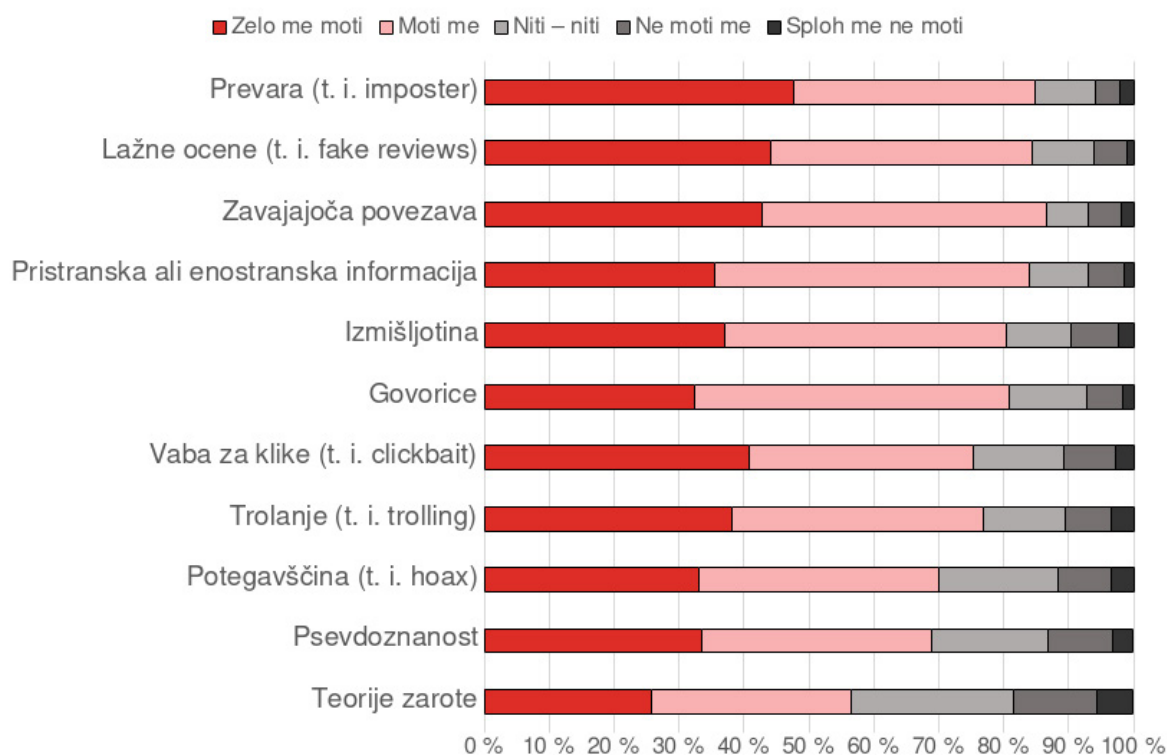
Primerjava praks iz tujine in Slovenije kot pomembno **omejitev** izpostavlja **odsotnost stalnega prijavnega centra za sovražni govor**, ki je zaradi pomanjkanja financiranja leta 2022 prekinil delovanje. Prijavne točke poleg spremljanja pogostosti sovražnega govora razbremenijo žrtve in povečajo število prijav.² Fokusna skupina z aktivnimi uporabniki spleta v Sloveniji je sicer pokazala zadržanost pri prijavi primerov sovražnega govora in dezinformacij. Udeleženci so pojasnili, da je sovražni govor na spletu zelo razširjen in da dvomijo v učinkovitost zdajšnjega sistema prijav na družbenih omrežjih. Nekaj jih je prav tako izrazilo dvom, ali posamezni primeri, s katerimi se srečujejo na spletu, spadajo pod sovražni govor in dezinformacije. Strokovna javnost pa je izpostavila, da pravna praksa v Sloveniji ni naklonjena kazenskemu pregonu primerov sovražnega govora.

² Evropski akt o digitalnih storitvah je sicer prenesen v slovensko zakonodajo, vendar temelji na spremljanju odziva digitalnih platform na uporabniške prijave. Število teh iz Slovenije ostaja zanemarljivo ter jasno odstopa od anketnih podatkov in statistik prijav Spletnega očesa iz obdobja pred letom 2022.

■ Dezinformacije prisotne, vendar nenaslovljene

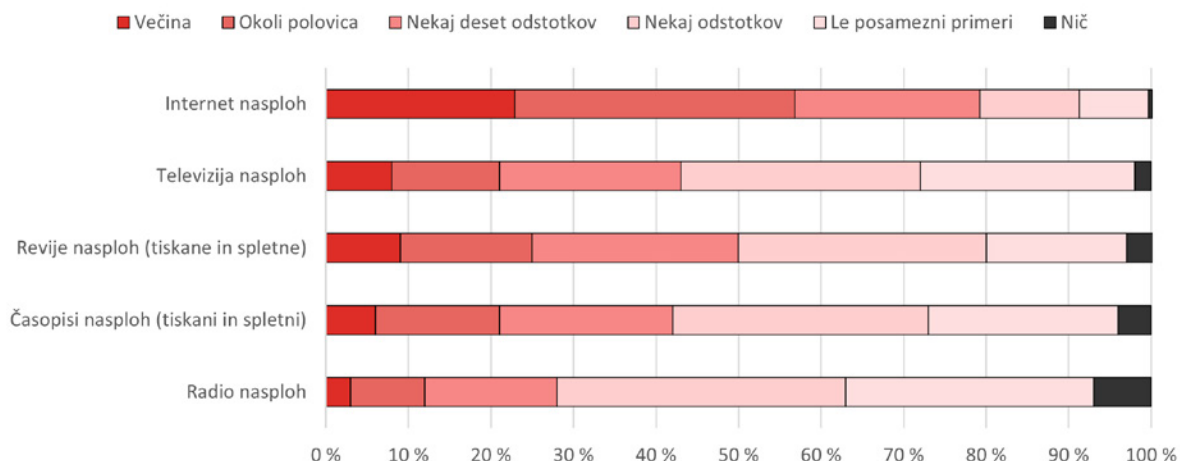
Večina anketirancev je v zadnjem letu večkrat opazila eno od oblik dezinformacij, od katerih so najbolj prepoznavne govorice in zavajajoče povezave. **Anketiranci so razmeroma samozavestni pri prepoznavanju dezinformacij in se zavedajo njihovega negativnega vpliva ter jih ocenjujejo kot zelo moteče.**

V kolikšni meri vas motijo naslednje oblike dezinformacij na spletu?

Zaupanje v resničnost informacij se bistveno razlikuje glede na vir: večina anketiranih meni, da dezinformacije predstavljajo polovico ali več vseh informacij s spleta, skoraj četrtina pa jih meni, da je taka pravzaprav večina informacij na spletu. Zaupanje v druge medijske kanale, kot so televizija, radio in časopisi, je bistveno višje, preseneča pa delež pripisovanja dezinformacij medijem: več kot petina meni, da dezinformacije predstavljajo polovico ali več vseh informacij v tradicionalnih medijih, kot so televizija, revije, časopisi in radio. **Tri četrtine anketirancev podpirajo strožje zakone za naslavljanje dezinformacij, še večja pa je podpora dodatnemu ozaveščanju.**

Kolikšen delež vseh informacij v spodaj navedenih medijih po vašem mnenju sodi med dezinformacije (namerno zavajajoče informacije, ki niso točne)?

Pregled literature in praks v tujini kot ključna odziva izpostavlja ozaveščevalno-izobraževalne programe in dejavnost preverjanja dejstev, pomembna pa je tudi vloga uredniške politike medijev. Odzivanje na dezinformacije v Sloveniji sestoji iz posameznih dobrih praks, ki pa ne predstavljajo sistemskega odziva. V primerjavi s sovražnim govorom je vidna potreba po temeljni raziskovalni dejavnosti o prisotnosti in obsegu dezinformacijskih pojavov in učinkovitosti protiukrepov, kot so različni izobraževalni pristopi za krepitev odpornosti proti dezinformacijam. Izobraževanje o pojavu dezinformacij večinoma poteka priložnostno z velikim razponom v kakovosti izvedbe.

Preverjanje dejstev mediji v Sloveniji izvajajo v ključnih obdobjih, kot so volilne kampanje. Kot stalno dejavnost pa to v Sloveniji izvaja le Oštro, center za preiskovalno novinarstvo. Članstvo v Evropski mreži za standarde preverjanja dejstev ga zavezuje k visokim uredniškim standardom. Zaradi preiskovalne narave dela je preverjanje dejstev časovno zahtevno. Center, podobno kot primerljive tuje organizacije, poroča o nizkem dosegu nastalih besedil med bralci. Oštro se redno sooča s pritiski in z grožnjami, ki mlajši kader odvrtaajo od novinarskega dela in povečini ne dobijo sodnega epiloga. Težavnost zagotavljanja stabilnega in dolgoročnega financiranja pa je največkrat izpostavljen problem večine dobrih praks po Evropi in drugod.

■ Kako naprej glede sovražnega govora in dezinformacij?

Ključni korak za naslavljanje sovražnega govora v Sloveniji bi bila ponovna vzpostavitev prijavne točke za sistematično spremljanje pojava. Pri tem bi bilo mogoče upoštevati prakse iz tujine, ki žrtvam poleg prijave nudijo dodatno podporo, kot sta splošno in pravno svetovanje ter zastopništvo pred državnimi organi. Nekateri prijavni centri v tujini, predvsem v Nemčiji, uporabljajo in razvijajo sisteme za samodejno zaznavo primerov sovražnega govora z uporabo umetne inteligence na podlagi arhiva prejšnjih pregledanih prijav. Tovrstni pristop omogoča hitrejšo obdelavo najhujših primerov, vendar zahteva višje začetne finančne vložke ter visoke standarde kakovosti in transparentnosti. Redke primere pregona sovražnega govora bi bilo mogoče nasloviti z izobraževalnimi dejavnostmi za pravne strokovnjake o vplivu sovražnega govora in možnih pravnih odzivih.

Področje izobraževanja o dezinformacijah bi bilo mogoče okrepiti z dodatno koordinacijo in s povezovanjem izobraževalnih pobud, kar bi zagotovilo dostopne in kakovostne izobraževalne vsebine ter širjenje najuspešnejših praks. Za ozaveščevalne kampanje je pomembno upoštevati velik razpon v digitalni pismenosti različnih delov javnosti in temu prilagoditi način komuniciranja.

Na področju preverjanja dejstev so prisotni zunanji pritiski, omejena distribucija nastalih člankov in finančna negotovost. To bi bilo mogoče nasloviti z mehanizmi za pravno podporo novinarjem, v zvezi s čimer je bila na strokovnem posvetu izpostavljena možnost prenosa pravne odgovornosti na uredništvo, kar bi omogočilo nadaljevanje pravnih postopkov tudi v primeru odhoda posameznih novinarjev. Nekatere organizacije za preverjanje dejstev so omejen doseg zgodb že naslovile s sklepanjem medijskih partnerstev z večjimi mediji. Dodatno financiranje dejavnosti bi pomenilo možnost za pogostejše pokrivanje več področij.

Financiranje sta omogočila: